

Europa Wschodnia i Kaukaz Południowy: wobec rosyjskiej wojny w Ukrainie*

Wydarzenia ostatnich lat (protesty na Białorusi i wojna w Górskim Karabachu w 2020 r.; sztucznie wywołany kryzys migracyjny na granicy Białorusi z państwami UE, eskalacja konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w 2021 r.) świadczyły o strukturalnej niestabilności regionu¹. Jej najważniejszym przejawem stała się jednak rosyjska pełnoskalowa agresja przeciwko Ukrainie, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 r. Ukraina znalazła się w centrum zainteresowania światowej opinii publicznej. Wojna rosyjsko-ukraińska miała istotny wpływ na państwa Europy Wschodniej i, w bardziej ograniczonym stopniu, Kaukazu Południowego.

Celem niniejszego rozdziału jest analiza sytuacji w krajach regionu przez pryzmat wpływu wojny rosyjsko-ukraińskiej na sytuację wewnętrzną i przede wszystkim politykę zagraniczną państw Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego. O ile w przypadku Białorusi, Mołdawii, Gruzji, Azerbejdżanu i Armenii jest to zadanie dobrze zdefiniowane i wykonalne, o tyle w przypadku Ukrainy będącej ofiarą rosyjskiej agresji jego dogłębna realizacja znacząco wykracza poza ramy tego tekstu. Dlatego w odniesieniu do Ukrainy skupiono się przede wszystkim na przebiegu konfliktu i postawie ukraińskich władz oraz społeczeństwa wobec wojny, ponieważ pozostałe zagadnienia (nałożone na Rosję sankcje, reakcja Sojuszu Północnoatlantyckiego) zostały omówione w innych rozdziałach *Rocznika Strategicznego*.

Ukraina

Rosyjska pełnoskalowa agresja przeciwko Ukrainie. Do zasadniczych przyczyn rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie zaliczyć trzeba przekonanie Władimira Putina o tym, że Rosjanie i Ukraińcy są jednym narodem, niechęć

* Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego nr 2020/39/B/HS5/00782 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

¹ A. Szeptycki, „Europa Wschodnia i Kaukaz Południowy – nowe fronty destabilizacji”, *Rocznik Strategiczny* 2021/22, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2022, s. 324.

Tabela 1

Tematy, które zyskały popularność w świecie w 2022 r.

	Wyszukiwania	Wiadomości	Ludzie
1.	Wordle ^a	Ukraine	Johnny Depp
2.	India vs England	Queen Elizabeth passing	Will Smith
3.	Ukraine	Elections results	Amber Heard
4.	Queen Elizabeth	Powerball numbers	Vladimir Putin
5.	Ind vs SA	Monkeypox	Chris Rock

^a Wordle to gra przeglądarkowa, która ukazała się w październiku 2021 r.

Źródło: Google Trends, <https://trends.google.com/trends/yis/2022/GLOBAL/> (dostęp: 22.12.2022).

Tabela 2

Gospodarcze następstwa wojny w Ukrainie dla państw Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego

	Zmiana PKB (%)		Inflacja (%)		Rating Moody's	
	2021 r.	2022 r.	2021 r.	2022 r.	2021 r.	2022 r.
Ukraina	3,5	-35	9,4	20,6	B3	Caa3
Białoruś	2,1	-7	9,5	16,5	B3	Ca
Mołdawia	4,5	0	5,1	28,5	B3	B3
Gruzja	7,7	9	9,6	11,6	Ba2	Ba2
Azerbejdżan	3	3,7	6,7	12,2	Ba2	Ba1
Armenia	6,5	7	7,2	8,5	Ba3	Ba3

Źródło: International Monetary Fund Datamapper, <https://www.imf.org/external/datamapper/> (dostęp: 01.12.2022); Moody's, <https://www.moodys.com> (dostęp: 01.12.2022). Skala ratingowa Moody's AAA – najwyższa jakość, minimalne ryzyko kredytowe, C – bankructwo.

Rosji do systemu politycznego ustanowionego w Ukrainie w wyniku „rewolucji godności” (2013–2014), uważanej za zachodni (amerykański) spisec wymierzony w interesy Rosji, sprzeciw wobec rozwoju współpracy między Ukrainą a instytucjami euroatlantyckimi (zwłaszcza NATO), krytyczną ocenę krzywdzącego dla Rosji pozimnowojennego porządku międzynarodowego i chęć przywrócenia należnej jej pozycji międzynarodowej, zwłaszcza przez częściową odbudowę powiązań pomiędzy republikami b. ZSRR². Należy pamiętać, że pełnoskalowa interwencja Rosji była faktycznie kontynuacją wojny rozpoczętej przeciwko Ukrainie w 2014 r., której efekt

² Por. M. Shuhei, „Putin's imperial nationalism and obsession with Ukraine”, *Asia-Pacific Review* 2022, nr 29(2), s. 56–78.

stanowiła nielegalna aneksja przez Rosję Półwyspu Krymskiego i powstanie dwu wspieranych przez nią parapaństw na wschodzie Ukrainy: Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej.

Przygotowania do interwencji trwały od końca marca 2021 r. W przededniu wojny w pobliżu granicy rosyjsko-ukraińskiej zgromadzono wojska liczące do 190 tys. żołnierzy³. Rosja zakładała, że zajmie Ukrainę w ciągu 10 dni; jej przywódcy mieli zostać zabici, a państwo – do sierpnia 2022 r. włączone do Federacji Rosyjskiej⁴. Plan ten całkowicie się nie powiódł⁵.

21 lutego 2022 r. Putin uznał niepodległość DRL i ŁRL. Trzy dni później rosyjska armia z trzech stron: z północy (z terytorium Rosji i Białorusi), ze wschodu (terytorium Rosji oraz Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej) i południa (Krym) zaatakowała Ukrainę. Rosyjskie wojska szybko opanowały część obwodów kijowskiego, czernihowskiego, sumskiego, charkowskiego, ługańskiego, donieckiego, zaporoskiego, chersońskiego i mikołajowskiego. Z powodu zaciętego oporu ze strony sił ukraińskich i złego przygotowania wojsk agresora nie udało im się jednak zająć żadnego z miast obwodowych poza Chersoniem. Te ostatnie – w szczególności Kijów i Charków – stały się przedmiotem intensywnego ostrzału ze strony Rosji.

Na początku kwietnia Rosja zdecydowała się na zmianę taktyki. Jej siły wycofały się z obwodów kijowskiego, czernihowskiego i sumskiego. W wyzwolonych miastach, zwłaszcza w obwodzie kijowskim (Borodzianka, Bucza, Irpień), odkryto dowody masowych zbrodni wojennych na ludności cywilnej popełnionych przez okupanta. Od tej pory działania zbrojne skupiły się na południowych i wschodnich obwodach Ukrainy. W maju 2022 r. po trzy-miesięcznych walkach Rosjanom udało się zająć leżący nad Morzem Azowskim Mariupol, dzięki czemu ostatecznie zapewnili sobie połączenie lądowe między Rosją a Krymem. W kolejnych miesiącach walki toczyły się przede wszystkim w obwodach donieckim i ługańskim. Dzięki zmasowanemu wykorzystaniu artylerii siłom rosyjskim udało się osiągnąć ograniczone postępy – Ukraińcy jednak zachowali kontrolę nad dwoma ważnymi ośrodkami w regionie: Bachmutem i Słowiańskiem.

We wrześniu siły ukraińskie podjęły udaną kontrofensywę, dzięki której wyzwolono prawie cały obwód charkowski. W odpowiedzi Rosja przeprowadziła na okupowanych terytoriach pseudoreferenda, w wyniku

³ „Russia has amassed up to 190,000 troops on Ukraine borders, US warns”, 18 lutego 2022 r., <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/18/russia-has-amassed-up-to-190000-troops-on-ukraine-borders-us-warns> (dostęp: 10.02.2023).

⁴ Zob. M. Zabrodskyi, J. Watling, O.V. Danylyuk, N. Reynolds, *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, London 2022, <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf> (dostęp: 02.12.2022).

⁵ N. Gould-Davies, „Putin's strategic failure”, *Survival* 2022, nr 64(2), s. 7–16.

których ogłosiła aneksję Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej, a także obwodów chersońskiego i zaporoskiego (przełom września i października 2022 r.). W listopadzie siły ukraińskie kontynuowały ofensywę, spychając agresora do linii Dniepru; wyzwolono również okupowany od początku wojny Chersoń. Także Ukraińcy rozpoczęli działania na kontrolowanych przez Rosję obszarach i na terenie samej Rosji (ostrzał Półwyspu Krymskiego, sierpień 2022 r.; eksplozje w Biełgorodzie i na Moście Krymskim, które częściowo wyłączyły go z użytku, październik 2022 r.). W tej sytuacji Rosja podjęła regularne, zmasowane ataki rakietowe i za pomocą dronów przeciwko ukraińskiej infrastrukturze energetycznej. Pod koniec listopada ukraiński system energetyczny zaspokajał niespełna 50% potrzeb energetycznych kraju, a w 15 obwodach brakowało prądu i bieżącej wody⁶.

W lutym-marcu 2022 r. prowadzone były, m.in. na Białorusi i w Turcji, rosyjsko-ukraińskie rozmowy pokojowe. Ukraina gotowa była na neutralność, ale w zamian za wiarygodne gwarancje bezpieczeństwa; godziła się na rozmowy na temat statusu Krymu, ale nie separatystycznych republik w Donbasie. Po odkryciu dowodów rosyjskich zbrodni na ziemiach wyzwolonych wiosną 2022 r. i wobec sukcesów Sił Zbrojnych Ukrainy na froncie proces ten uległ załamaniu⁷. W listopadzie 2022 r. prezydent Zełenski przedstawił 10-punktowy plan pokojowy obejmujący m.in. wycofanie wojsk rosyjskich, uznanie przez Rosję integralności terytorialnej Ukrainy, ustanowienie specjalnego trybunału międzynarodowego, który osądzi rosyjską agresję, a także zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego⁸. Propozycje te nie przyniosły wymiernych efektów.

Obecnie jest zbyt wcześnie, by całościowo ocenić straty gospodarcze i społeczne Ukrainy będące następstwem rosyjskiej agresji. Według szacunków MFW PKB Ukrainy spadł w 2022 r. o 35%. Od początku rosyjskiej agresji granice Ukrainy z sąsiednimi państwami (w tym z Rosją i Białorusią) przekroczyło 16,3 mln osób, z czego 8,5 mln powróciło do kraju⁹. Około 4,7 mln wystąpiło w innych państwach o ochronę tymcza-

⁶ A. Wilk, P. Żochowski, „Energetyczny szantaż Kremla. 274. dzień wojny”, *Analizy OSW*, 25 listopada 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-11-25/energetyczny-szantaz-kremla-274-dzien-wojny> (dostęp: 02.12.2022).

⁷ S. Fischer, „Peace talks between Russia and Ukraine: Mission impossible”, *SWP Comment*, 8 listopada 2022 r., <https://www.swp-berlin.org/en/publication/peace-talks-between-russia-and-ukraine-mission-impossible> (dostęp: 06.12.2022).

⁸ *Україна завжди була лідером миротворчих зусиль; якщо Росія хоче закінчити цю війну, хай доведе це діями – виступ Президента України на саміті «Групи двадцяти»*, 15 listopada 2022 r., <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141> (dostęp: 06.12.2022).

⁹ Uciekinierzy z Ukrainy zwyczajowo już nazywani są „uchodźcami wojennymi”. Należy jednak zauważyć, że zdecydowana większość z nich nie otrzymała statusu uchodźcy na

Tabela 3

Uchodźcy z Ukrainy po 24 lutego 2022 r.

Państwo	Zarejestrowani uchodźcy	Liczba przekroczeń granicy w kierunku z Ukrainy	Liczba przekroczeń granicy w kierunku do Ukrainy
Polska	1 529 335	8 189 186	6 076 738
Słowacja	102 873	1 003 469	738 486
Rumunia	98 103	1 658 624	1 322 233
Mołdawia	98 027	721 469	358 398
Węgry	32 628	1 889 243	b.d.
Rosja	2 869 655	2 869 100	b.d.
Białoruś	17 260	16 705	b.d.
Reszta świata	3 101 852	-	-
Łącznie	7 849 733	16 347 796	8 495 855

Źródło: Ukraine Refugee Situation, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (dostęp: 21.12.2022).

sową¹⁰. W październiku 2022 r. liczbę osób wewnątrznie przesiedlonych szacowano na 6,5 mln¹¹.

Sytuacja wewnętrzna. W odpowiedzi na agresję ze strony Rosji władze Ukrainy wprowadziły stan wojenny na obszarze całego kraju. Ogłoszono powszechną mobilizację i znacząco podniesiono pobory pracowników administracji państwowej, instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i personelu wojskowego. Uruchomiono zbiórkę na ukraińską armię i uproszczono przepisy związane z importem towarów stanowiących pomoc humanitarną. Aktywną działalność podjęła Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, która neutralizowała podejrzanych o współpracę z rosyjskimi służbami specjalnymi. Zawieszono większość sporów politycznych. W działania na rzecz obrony Ukrainy aktywnie włączyli się przedstawiciele proeuropejskiej opozycji (były prezydent Petro Poroszenko) i władz samorządowych (mer Kijowa Witalij Kliczko).

podstawie konwencji genewskiej z 1951 r. ani nawet o taki status nie zabiegała. Osoby te natomiast skorzystały w większości przypadków z ochrony tymczasowej w państwach przyjmujących (por. M. Bukowski, M. Duszczyk, *Imigranci i uchodźcy wojenni a sytuacja demograficzna Polski*, w: eidem (red.), *Gościnna Polska 2022+. Jak mądrze wesprzeć Polskę i Polaków w pomocy osobom uciekającym przed wojną w Ukrainie?*, Wise Europe, Warszawa 2022, s. 15, <https://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2022/06/Raport-Goscinna-Polska-2022.pdf>).

¹⁰ Ukraine Refugee Situation, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (dostęp: 21.12.2022).

¹¹ DTM Ukraine, <https://displacement.iom.int/ukraine> (dostęp: 02.12.2022).

Pierwszoplanową rolę odgrywał prezydent Zełenski, który po rozpoczęciu inwazji mimo propozycji ewakuacji ze strony amerykańskiej zdecydował się pozostać w Kijowie. Zełenski umiejętnie korzystał z mediów społecznościowych, kreując swój nowy wizerunek¹². Codziennie komunikował się z obywatelami za pośrednictwem nagrań publikowanych w Internecie, zagrzewał do walki, sprawnie przekazywał informacje na temat aktualnej sytuacji militarnej i rozmów z partnerami Ukrainy, obiecując, że agresorzy zostaną ukarani, a zrujnowany kraj – odbudowany. Odwiedzał wyzwolone miasta i spotykał się z rannymi żołnierzami w przeciwieństwie do Władimira Putina, który od wybuchu pandemii COVID-19 zwykle izolował się od otoczenia¹³. Postawa prezydenta podtrzymywała morale ukraińskiego społeczeństwa i żołnierzy, a także skutecznie przeciwdziałała rosyjskiej dezinformacji. Była też wysoko oceniana przez Ukraińców, w tym przez ukraińską opozycję. W marcu 2021 r. jedynie 38% ankietowanych pozytywnie wypowiadało się o działalności prezydenta¹⁴. Sytuacja uległa zasadniczej zmianie po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji ze strony Rosji. W kwietniu 2022 r. politykę Zełenskiego popierało w pełni lub po części 94% ankietowanych, a w czerwcu 91%¹⁵. Administracja prezydenta skutecznie wykorzystała wojnę i popularność Zełenskiego do dyskredytacji i marginalizacji jego przeciwników politycznych – w szczególności Poroszenki, wobec którego nadal toczyło się postępowanie o zdradę stanu za sprowadzanie węgla antracytowego z DRL i ŁRL. Wojna stała się również dogodnym pretekstem, by ograniczyć w mediach krytykę władzy.

Spółeczeństwo ukraińskie solidarnie przeciwstawiło się rosyjskiej agresji, konsolidując się wokół prezydenta i armii. Zdecydowana większość wierzyła w zwycięstwo (kwiecień 2022 r. – 97%, czerwiec 2022 r. – 98%)¹⁶. Ukraińcy masowo zgłaszali się do wojsk obrony terytorialnej, a także angażowali się w finansową, rzeczową lub medyczną pomoc dla armii. Do kwesty włączyły się środowiska biznesowe; o wsparcie dla Sił Zbrojnych Ukrainy apelowali duchowni i celebryci. Wojnę z agresorem wsparli m.in. główni ukraińscy oligarchowie, którzy ponieśli znaczące straty gospodarcze w wyniku wojny (wartość aktywów Rinata Achmetowa zmniejszyła się

¹² D. Narożna, „Social media Wołodymyra Zełenskiego a kreowanie wizerunku w dobie wojny ukraińsko-rosyjskiej”, *Przegląd Politologiczny* 2022, nr 2, s. 107–115.

¹³ M. Göpfert, „On dictators and clowns”, *Anthropology Today* 2022, 38(3), s. 22–24.

¹⁴ Public Opinion Survey of Residents of Ukraine, 13–21.03.2021, s. 41–42, <https://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/> (dostęp: 02.12.2022).

¹⁵ Public Opinion Survey of Residents of Ukraine, June 2022, s. 29–30, https://www.iri.org/resources/public-opinion-survey-of-residents-of-ukraine-june-2022/2022-june-survey_eng_csir-approved/ (dostęp: 02.12.2022).

¹⁶ Public Opinion Survey of Residents of Ukraine June 2022, s. 9, https://www.iri.org/resources/public-opinion-survey-of-residents-of-ukraine-june-2022/2022-june-survey_eng_csir-approved/ (dostęp: 02.12.2022).

z 7,6 do 4,2 mld USD, Wiktora Pinczuka z 2,5 do 1,9 mld, Ihora Kołomojskiego z 1,8 do 1 mld¹⁷); osłabiła również ich pozycja polityczna. Należące do nich stacje telewizyjne stworzyły wspólny program informacyjny, który stał się ważnym narzędziem patriotycznej, antyrosyjskiej propagandy. Wojna dotknęła przede wszystkim południowe i wschodnie obwody kraju, a także Kijów. W tym kontekście ważną rolę zaczęły odgrywać zachodnie obwody kraju, dokąd trafiła większość wojennych uciekinierów, którzy nie zdecydowali się na wyjazd z kraju; w pierwszych miesiącach wojny Lwów gościł również większość placówek dyplomatycznych, które ewakuowały się z Kijowa. Tylko nieliczni na okupowanych ziemiach zdecydowali się na kolaborację z Rosją; podjęto natomiast przeciwko okupantowi działania z zakresu sabotażu i dywersji, a z czasem – działania o charakterze partyzanckim. Większość mieszkańców Ukrainy opowiadała się za wyzwoleniem spod rosyjskiej okupacji całości terytorium kraju, łącznie z Krymem. Ograniczeniu uległy tradycyjne dla Ukrainy podziały regionalne między bardziej prorosyjskimi południowo-wschodnimi obwodami i bardziej proeuropejskimi, a zarazem patriotycznie nastawionymi regionami zachodnimi i centralnymi.

Polityka zagraniczna. W dniu rozpoczęcia pełnoskalowej agresji przez Rosję Ukraina zerwała stosunki dyplomatyczne z tym krajem. Podobnie postąpiono w odniesieniu do Korei Północnej i Syrii; powodem było uznanie przez te państwa DRL i ŁRL. Ukraina nie zdecydowała się natomiast na zerwanie stosunków z Białorusią.

Ukraina i jej mieszkańcy podjęli szeroko zakrojone działania na rzecz pełnej derusyfikacji kraju. Zawieszono działalność prorosyjskich ugrupowań politycznych i rozwiązano frakcję parlamentarną Opozycyjnej Platformy – Za Życie; jeden z jej liderów Wiktor Medwedczuk został zatrzymany podczas próby ucieczki z kraju, a następnie wymieniony na ukraińskich jeńców. Zmieniano nazwy ulic, placów i stacji metra kojarzące się z Rosją i związkami Ukrainy z agresorem, upamiętniające Lwa Tołstoja czy „Przyjaźń Narodów”. Usuwano pomniki nie tylko z okresu radzieckiego, lecz także te odwołujące się do czasów carskich (w Odessie pomnik Włodzimierza Lenina przerobiono na Dartha Vadera, negatywnego bohatera z uniwersum *Gwiezdnych wojen*, a pomnik carycy Katarzyny II, przedstawianej jako założycielka miasta, został usunięty z centrum miasta). Ograniczono obecność języka rosyjskiego w przestrzeni publicznej. Wielu mieszkańców, którzy dotychczas posługiwali się rosyjskim, przeszło na język ukraiński. Dużą liczbę wiernych stracił Ukraiński Kościół Prawosławny (Patriarchatu Moskiewskiego), do tej pory jedna z głównych wspólnot wyznaniowych w Ukrainie,

¹⁷ The Real-Time Billionaires List. Ukraine, <https://www.forbes.com/real-time-billionaires/#5c213a9c3d78> (dostęp: 02.12.2022).

Tabela 4

Obiecana pomoc dla Ukrainy ze strony wybranych państw i UE (mld USD)

Państwo	Pomoc finansowa	Pomoc humanitarna	Pomoc wojskowa	Łącznie
Stany Zjednoczone	15,053	9,904	22,862	47,819
Instytucje UE	30,323	1,570	3,100	34,993
Wielka Brytania	2,555	0,398	4,129	7,082
Niemcy	1,150	1,950	2,345	5,445
Kanada	2,139	0,288	1,357	3,784
Polska	1,003	0,175	1,822	3,001
Reszta świata	3,157	2,476	5,353	10,986

Źródło: A. Antezza, K. Bushnell, A. Frank, P. Frank, L. Franz, I. Kharitonov, B. Kumar, E. Rebinskaya, C. Trebesch, „The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?”, *Kiel Working Paper* 2022, nr 2218, s. 1–65.

będąca faktycznie częścią Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. UKP (PM) został również pozbawiony swojej siedziby – Ławry Kijowsko-Pieczerskiej¹⁸.

W okresie konfliktu z Rosją zacieśnieniu uległy stosunki z państwami zachodnimi. Zelenski wystąpił za pośrednictwem łączy wideo, m.in. na forum Kongresu Stanów Zjednoczonych, Parlamentu Europejskiego i parlamentów kilkunastu innych państw; w grudniu 2022 r. udał się w pierwszą od wybuchu wojny podróż do Stanów Zjednoczonych, gdzie ponownie wygłosił przemówienie na forum Kongresu. Bez zagranicznego wsparcia Ukraina nie byłaby w stanie skutecznie przeciwstawić się rosyjskiej agresji. Łączna wartość obiecanej jej pomocy (finansowej, wojskowej i humanitarnej) to ok. 110 mld USD; suma ta nie uwzględnia wydatków związanych z pobytam uchodźców (szacunkowo ok. 97 mld USD)¹⁹.

Pod koniec lutego 2022 r. Ukraina złożyła wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej. W czerwcu 2022 r. Rada Europejska podjęła historyczną decyzję o przyznaniu Ukrainie statusu kandydata do UE²⁰. Była ona obwa-

¹⁸ J. Rogoża, „Ukraina: od dekomunizacji do derusyfikacji”, *Komentarze OSW*, 17 czerwca 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-17/ukraina-od-dekomunizacji-do-derusyfikacji> (dostęp: 03.12.2022).

¹⁹ A. Antezza, K. Bushnell, A. Frank, P. Frank, L. Franz, I. Kharitonov, B. Kumar, E. Rebinskaya, C. Trebesch, „The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?”, *Kiel Working Paper* 2022, nr 2218, s. 1–65.

²⁰ European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions, CO EUR 21 CONCL 5, 24.06.2022, s. 4, <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (dostęp: 14.12.2022).

Tabela 5

Luka w sprzęcie wojskowym między Ukrainą a Rosją

Rodzaj uzbrojenia	Armatohaubice (155 mm)	Wieloprowadnicowe wyrzutnie rakiet	Czołgi	Wozy opancerzone
Rosja (2021)	2304	1056	3417	15 602
Ukraina (2021)	773	354	987	2568
Potrzeby Ukrainy („by wygrać wojnę”)	1000	300	500	2000
Potrzeby Ukrainy („by kontratakować”)	b.d.	100	b.d.	b.d.
Obiecane dostawy	312	76	443	1949
Zrealizowane dostawy	265	49	280	979
Zaplanowane dostawy	47	27	163	970

Źródło: A. Antezza, K. Bushnell, A. Frank, P. Frank, L. Franz, I. Kharitonov, B. Kumar, E. Rebinskaya, C. Trebesch, op. cit., s. 1–65.

rowana rozpoczęciem przez Ukrainę działań w zakresie reformy sądownictwa, walki z korupcją i deoligarchizacji kraju²¹. Mimo wojny z Rosją Ukraina podjęła wysiłki na rzecz realizacji wspomnianych zobowiązań: zakończono proces wyboru szefa Specjalnej Prokuratury Antykorupcyjnej, rozpoczęto konkurs na szefa Narodowego Biura Antykorupcyjnego Ukrainy, wybrano też pierwszych członków odnowionej Wyższej Rady Sprawiedliwości²². Od wybuchu pełnoskalowej wojny z Rosją UE z kolei zdecydowała się na wymierne działania na rzecz integracji Ukrainy z rynkiem wewnętrznym, m.in. zniosła cła i kwoty w handlu z Ukrainą na okres roku, zliberalizowała zasady transportu dla ukraińskich przewoźników; zsynchronizowano również ukraińską sieć elektroenergetyczną z unijną²³. Ukraińskie władze liczyły, że rozmowy akcesyjne rozpoczną się na początku 2023 r.; Ukraina miałyby przystąpić do UE w 2029 r.²⁴ Te oczekiwania wydają się jednak nadmiernie optymistyczne.

²¹ Zob. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union, COM(2022) 407 final, 17.06.2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (dostęp: 03.12.2022).

²² Por. Joint Staff Working Document – 2021 Association Implementation Report on Ukraine, SWD (2022) 202 final, 22.07.2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-staff-working-document-%E2%80%93-2021-association-implementation-report-ukraine_en (dostęp: 03.12.2022).

²³ E. Kaca, „Debata o Partnerstwie Wschodnim w kontekście inwazji Rosji na Ukrainę”, *Biuletyn PISM*, 24 listopada 2022 r., [https://pism.pl/webroot/upload/files/Biuletyn/Biuletyn%20PISM%20nr%20181%20\(2600\)%2024%20listopada%202022%20r.pdf](https://pism.pl/webroot/upload/files/Biuletyn/Biuletyn%20PISM%20nr%20181%20(2600)%2024%20listopada%202022%20r.pdf) (dostęp: 14.12.2022).

²⁴ В уряді назвали приблизні строки вступу України у ЄС, 24 czerwca 2022 r., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/24/7141985/> (dostęp: 03.12.2022).

Na przełomie września i października 2022 r., po „przyłączeniu” przez Rosję obwodów donieckiego, ługańskiego, zaporoskiego i chersońskiego, Ukraina złożyła wniosek o przyjęcie w trybie przyspieszonym do NATO. W opinii sekretarza generalnego NATO warunkiem wstępnym ewentualnego jej wstąpienia jest zwycięstwo w wojnie z Rosją²⁵.

Białoruś

Sytuacja wewnętrzna. Pod koniec lutego 2022 r. w Białorusi odbyło się referendum w sprawie zmian w ustawie zasadniczej; był to element reformy konstytucyjnej zapowiedzianej przez Alaksandra Łukaszenkę w odpowiedzi na masowe protesty po sfałszowanych wyborach prezydenckich w 2020 r. Nowe regulacje, za którymi według oficjalnych danych głosować miało 82% uprawnionych²⁶, przewidują wzmocnienie pozycji Ogólnobiałoruskiego Zgromadzenia Ludowego (do tej pory spotykało się co 5–6 lat), którego prezydium ma się stać najważniejszym organem władzy wykonawczej, a także ograniczenie liczby kadencji prezydenta do dwu. Taka reforma to zabieg propagandowy mający sprawiać wrażenie odchodzenia od systemu autorytarnego na rzecz rządów „ludowych”; w praktyce jednak jest prawdopodobne, że to Łukaszenka zostanie dożywotnio przewodniczącym OZL. Równolegle władze kontynuowały działania na rzecz zacieśnienia kontroli nad społeczeństwem – w połowie 2022 r. uznano działalność opozycyjną za terrorystyczną, za co grozi kara śmierci. W sierpniu 2022 r. w Wilnie liderka białoruskiej opozycji Swiatłana Cichanouska ogłosiła powstanie gabinetu tymczasowego – swego rodzaju rządu emigracyjnego – pod własnym kierownictwem; w jego skład nie weszli jednak przedstawiciele wszystkich sił opozycyjnych (zwłaszcza krytycznych wobec Cichanouskiej), a jego wpływ na sytuację w kraju jest ograniczony.

Polityka zagraniczna. Wojna w Ukrainie ukazała skalę podporządkowania Białorusi Rosji. W połowie lutego opublikowano nową doktrynę wojenną Państwa Związkowego (Białorusi i Rosji)²⁷, która zakładała m.in. dalszą

²⁵ „Stoltenberg o warunku, jaki powinna spełnić Ukraina, by zostać członkiem NATO”, 30 listopada 2022 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1494514%2Cstoltenberg-o-warunku-jaki-powinna-spelnic-ukraina-zostac-czlonkiem-nato> (dostęp: 06.12.2022).

²⁶ Сообщение Центральной комиссии Республики Беларусь по выборам и проведению республиканских референдумов об итогах республиканского референдума 27 февраля 2022 года, <https://web.archive.org/web/20220316011345/https://rec.gov.by/uploads/folderForLinks/soob2.pdf> (dostęp: 07.12.2022).

²⁷ Военная доктрина Союзного Государства, 04.11.2021, <https://postkomsg.com/upload/iblock/18c/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.docx> (dostęp: 07.12.2022).

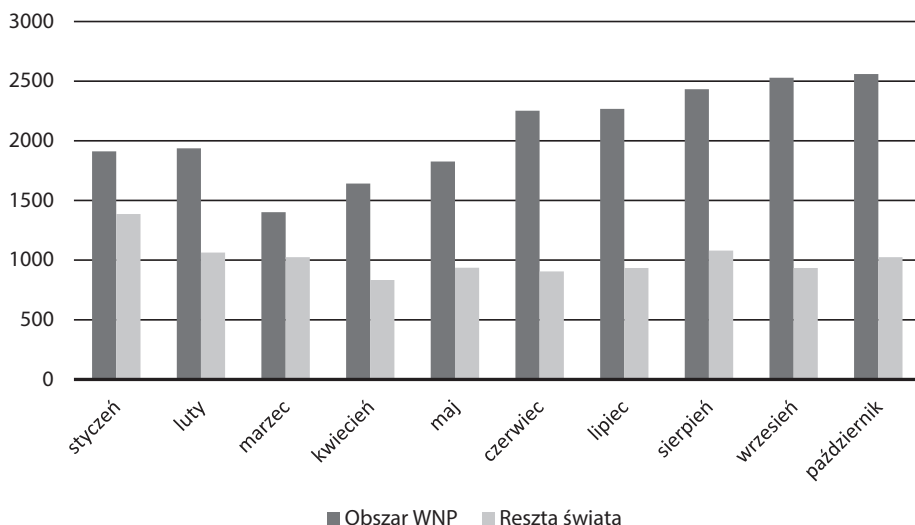
integrację sił zbrojnych obu państw czy w praktyce włączenie armii białoruskiej do sił rosyjskich. W styczniu-lutym odbyły się wspólne manewry „Sojusznicza Stanowczość 2022”, w których łącznie wzięło udział 60–80 tys. żołnierzy²⁸; po ich zakończeniu rosyjskie wojska (do 30 tys. żołnierzy) pozostały w Białorusi. W połowie 2022 r. wobec planów zwiększenia obecności wojskowej NATO w krajach wschodniej flanki zapadły decyzje o dalszym wzmocnieniu białorusko-rosyjskiej współpracy obronnej – m.in. Rosja obiecała Białorusi przekazanie rakiet Iskander-M zdolnych do przenoszenia głowic jądrowych.

Łukaszenka obwiniał za wybuch konfliktu rosyjsko-ukraińskiego władze w Kijowie, które jego zdaniem nie chciały negocjować z Rosją. Białoruś była współodpowiedzialna za agresję przeciwko Ukrainie, gdyż zgodziła się, by z jej terytorium rosyjskie wojska wkroczyły do Ukrainy. Z Białorusi prowadzony był również ostrzał tego państwa, a w późniejszym okresie ataki dronami; Białoruś wykorzystywana była również jako zaplecze dla rosyjskich działań w Ukrainie przez zapewnienie dostaw uzbrojenia, paliwa (rafineria w Mozyrzu) oraz leczenia i ewakuacji rannych. Większość gotowych do działania białoruskich żołnierzy przerzucono po rozpoczęciu wojny na granicę z Ukrainą, oficjalnie w celu jej ochrony. Po wycofaniu się wojsk rosyjskich z północnej części Ukrainy wiosną 2022 r. na Białorusi pozostało ok. 1 tys. rosyjskich żołnierzy – w efekcie Ukraina była zmuszona do wzmocnionej ochrony również granicy z Białorusią.

Jednocześnie mimo nacisków ze strony Rosji (pierwsza od trzech lat wizyta Putina w Mińsku w grudniu 2022 r.) władze Białorusi do końca roku oficjalnie nie wyraziły zgody na udział białoruskiej armii w wojnie przeciwko Ukrainie (informacje wywiadowcze wskazują na możliwe zaangażowanie w interwencję w jej pierwszej fazie białoruskich jednostek powietrzno-desantowych, ściśle zintegrowanych z rosyjską armią). Taka postawa związana była z oczekiwaniami białoruskiego społeczeństwa. Większość bowiem negatywnie odnosiła się do ewentualnego udziału Białorusi w konflikcie, co wynika przede wszystkim z ciężkich doświadczeń II wojny światowej i troski o stabilność w kraju. Około połowy ankietowanych krytycznie wypowiadało się również o rosyjskiej interwencji w Ukrainie i rosyjsko-białoruskiej współpracy wojskowej²⁹. Na Białorusi dochodziło do aktów sabotażu wymierzonych w rosyjskie wojska (głównie wykołajanie pociągów

²⁸ A. Wilk, „Rosyjska demonstracja siły na Białorusi i oceanie światowym”, *Analizy OSW*, 24 stycznia 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-24/rosyjska-demonstracja-sily-na-bialorusi-i-oceanie-swiatowym> (dostęp: 07.12.2022).

²⁹ K. Kłysiński, „Białorusini niejednoznacznie o rosyjskiej agresji na Ukrainę”, *Analizy OSW*, 1 sierpnia 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-08-01/bialorusini-niejednoznacznie-o-rosyjskiej-agresji-na-ukraine> (dostęp: 07.12.2022).

Wykres 1

Eksport Białorusi w 2022 r. (w mln USD)

Źródło: *Volumes of Foreign Trade by Commodities on Months*, https://www.belstat.gov.by/upload-belstat/upload-belstat-excel/Oficial_statistika/2022/exim8-2210-en.xlsx (dostęp: 08.12.2022).

ze sprzętem wojskowym); Białorusini walczyli również po stronie Ukrainy (pułk im. Konstantego Kalinowskiego).

By podkreślić swą rzekomą niezależność i dobrą wolę, władze Białorusi proponowały również Rosji i Ukrainie usługi mediacyjne, próbując niejako powrócić do mińskiego formatu rozmów z lat 2014–2015. W praktyce tylko jedno spotkanie przedstawicieli obu państw odbyło się na granicy ukraińsko-białoruskiej; udział Białorusi jako mediatora negatywnie oceniała Ukraina, uznając ją za współagresora.

Nowa doktryna wojenna Państwa Związkowego wskazywała na rosnące zagrożenie ze strony NATO. W styczniu 2022 r. przystąpiono do rewizji dotychczasowej polityki historycznej; zamiast prowadzonej od 2014 r. tzw. miękkiej białorutenizacji postanowiono odejść od eksponowania historycznej przynależności ziem białoruskich do kręgu kultury europejskiej w ramach Wielkiego Księstwa Litewskiego na rzecz afirmacji m.in. białoruskich bohaterów Wielkiej Wojny Ojczyźnianej i dokonań Związku Radzieckiego³⁰. W maju 2022 r. Łukaszenka zapowiedział przebrojenie

³⁰ Idem, „Zaostrzenie narracji antyzachodniej w polityce historycznej Białorusi”, *Analizy OSW*, 14 stycznia 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-14/zaostrenie-narracji-antyzachodniej-w-polityce-historycznej-bialorusi> (dostęp: 08.12.2022). Antyzachodnia polityka władz białoruskich skierowana była w szczególności przeciwko Polsce, którą

armii, również uzasadniając to zagrożeniem ze strony Zachodu. W praktyce perspektywa rzekomej konfrontacji z państwami zachodnimi mogła być dla białoruskiego przywódcy dogodnym pretekstem, by nie angażować się zbrojnie w konflikt w Ukrainie³¹.

W marcu 2022 r. Białoruś została objęta sankcjami przez Unię Europejską. Wprowadziły one blokadę eksportu najbardziej dochodowych grup towarowych: m.in. wyrobów tytoniowych, produktów naftowych, paliw i substancji bitumicznych (wcześniej nieobjętych restrykcjami), nawozów potasowych. Embargo dotyczyło też produktów i technologii podwójnego przeznaczenia. W kwietniu UE wprowadziła zakaz wjazdu dla białoruskich przewoźników (również w celach tranzytowych). Analogiczne działania podjęły Stany Zjednoczone i inne państwa zachodnie. Sankcje przełożyły się na spadek białoruskiego eksportu (w tym do takich państw jak Chiny, Indie, czy Brazylia, obsługiwanego przez litewski port w Kłajpedzie). Straty udało się po części skompensować dzięki zwiększeniu eksportu do państw obszaru WNP – przede wszystkim Rosji. Federacja Rosyjska udzieliła również Białorusi wsparcia finansowego (1,5 mld USD w czerwcu 2022 r.). Podsumowując, należy stwierdzić, że wojna w Ukrainie zaowocowała umocnieniem zależności Białorusi od Rosji.

Mołdawia

Sytuacja wewnętrzna. Agresywna polityka Rosji w regionie była istotnym wyzwaniem dla Mołdawii, rządzonej przez proeuropejską prezydent Maie Sandu (od 2020 r.) i jej Partię Akcji i Solidarności (od 2021 r.). U progu wojny w Ukrainie popularność rządzącej ekipy spadła, co miało związek z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną i – w bardziej ograniczonym stopniu – z zagrożeniem konfliktem zbrojnym. W drugiej połowie roku, gdy Mołdawia została dotknięta wywołanym przez Rosję kryzysem energetycznym, nastąpiło częściowe „zjednoczenie wokół flagi” i wzrost poparcia dla rządzących. Sandu plasowała się konsekwentnie na czele rankingu zaufania do polityków. We wrześniu 2021 r. wskazało na nią 27% ankietowanych³²,

oskarżano o chęć wyniszczenia narodu białoruskiego zarówno w okresie I, jak i II Rzeczypospolitej. Wycofano się z nauczania języka polskiego w dwu polskich szkołach – w Grodnie i Wołkowysku; zdewastowano wiele polskich cmentarzy, w tym mogił żołnierzy AK.

³¹ A.M. Dyner, „Formowanie Regionalnego Zgrupowania Wojsk na Białorusi”, *Biuletyn PISM*, 18 października 2022 r., <https://pism.pl/webroot/upload/files/Komentarz/Komentarz%20PISM%20nr%20132-2022.pdf> (dostęp: 08.12.2022).

³² *Public Opinion Survey: Residents of Moldova, September 16, 2021 – November 1, 2021*, <https://www.iri.org/wp-content/uploads/2022/02/IRI-2021-Moldova-Poll-Sep16-Nov1.pdf> (dostęp: 09.12.2022).

w lutym–marcu 2022 r. zaledwie 20%³³, a w październiku–listopadzie 2022 r. ponownie 26%³⁴. Większość sondaży dawała jej również zwycięstwo nad głównym konkurentem, byłym socjalistycznym prezydentem Igorem Dodonem w wyborach prezydenckich planowanych na 2024 r.³⁵ Ten ostatni został w maju aresztowany na miesiąc pod zarzutem korupcji, zdrady stanu, nielegalnego wzbogacenia się oraz finansowania partii politycznej przez organizację przestępczą. Koronnym dowodem było nagranie ze spotkania Dodona z przedsiębiorcą Vladem Plahotniukiem, faktycznym jedynowładcą Mołdawii w latach 2016–2019, podczas którego były prezydent miał otrzymać od oligarchy torbę z gotówką. Incydent miał ograniczony wpływ na popularność Dodona i jego Partii Socjalistów Republiki Mołdawii, która pozostawała drugą siłą polityczną w kraju.

Po wybuchu wojny w Ukrainie Mołdawia musiała się zmierzyć z kryzysem uchodźczym. Granicę ukraińsko-mołdawską przekroczyło ponad 700 tys. uchodźców, z czego niemal 100 tys. zarejestrowało się w Mołdawii; inni pojechali do państw UE lub wrócili do Ukrainy (353 tys.).³⁶ W skali bezwzględnej nie były to duże liczby, niemniej w przeliczeniu na liczbę mieszkańców Mołdawia przyjęła najwięcej uchodźców z Ukrainy spośród wszystkich państw (28 tys. osób, które przekroczyły granicę, na 100 tys. mieszkańców; dla porównania Polska: 21 tys. na 100 tys. mieszkańców). Pomoc uchodźcom stała się dużym wyzwaniem dla tego niewielkiego i ubogiego kraju. W świetle założeń projektu *Ukraine Support Tracker*, przewidujących wydatki wielkości 250–750 euro miesięcznie na jednego uchodźcę (w przypadku Mołdawii wartości te były raczej niższe niż wyższe), stanowiło to w 2022 r. ok. 200 mln USD³⁷, czyli 12% budżetu Mołdawii. Część tych wydatków została pokryta dzięki wsparciu finansowemu ze strony Stanów Zjednoczonych i państw UE.

Polityka zagraniczna. Mołdawia jednoznacznie potępiła rosyjską inwazję na Ukrainę i faktycznie respektowała zachodnie sankcje przeciwko Rosji, choć formalnie nie podjęła bardziej zdecydowanych działań przeciwko niej; odmówiła również dostaw broni dla Ukrainy. W pierwszej fazie wojny

³³ *Public Opinion Survey: Residents of Moldova, February 9, 2022 – March 30, 2022*, https://www.iri.org/wp-content/uploads/2022/04/IRI-2022-Moldova-Poll-February-March_PUBLIC.pdf (dostęp: 09.12.2022).

³⁴ *Public Opinion Survey: Residents of Moldova October–November 2022*, https://www.iri.org/wp-content/uploads/2022/12/Moldova-Poll_Public-Release.pdf (dostęp: 09.12.2022).

³⁵ *Ar ramane Maia Sandu presedintele Republicii Moldova daca duminica viitoare ar avea loc alegerile prezidentiale. Ce arata datele unui sondaj*, 01.12.2022, <https://protv.md/politic/ar-ramane-maia-sandu-presedintele-republicii-moldova-daca-duminica-viitoare-ar-avea-loc-alegerile-prezidentiale-ce-arata-datele-unui-sondaj-foto---2634499.html> (dostęp: 09.12.2022).

³⁶ *Ukraine Refugee Situation*, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (dostęp: 09.12.2022).

³⁷ A. Antezza, K. Bushnell, A. Frank, P. Frank, L. Franz, I. Kharitonov, B. Kumar, E. Rebinskaya, C. Trebesch, op. cit., s. 1–65.

istniały duże obawy, podsycane przez Rosję, że kolejnym celem działań rosyjskich wojsk stanie się separatystyczne Naddniestrze i sama Mołdawia; motywowano to rzekomym prześladowaniem obywateli rosyjskich i osób rosyjskojęzycznych w Mołdawii. Naddniestrze, mimo iż zawdzięcza swoje istnienie wsparciu Federacji Rosyjskiej i obecności jej armii na swoim terytorium, również miało wstrzemięźliwy stosunek do perspektywy rosyjskiej interwencji, obawiając się jej negatywnych konsekwencji humanitarnych i gospodarczych dla republiki³⁸. Rosyjski atak przeciwko Mołdawii wymagałby zajęcia przez Rosjan Odessy i optymalnie również Mikołajowa oraz ustanowienia połączenia lądowego z Chersoniem i Krymem. Wobec faktu, że celu tego nie udało się zrealizować, perspektywa rosyjskiego ataku przeciwko Mołdawii się oddaliła. Pozwoliło to władzom mołdawskim na podjęcie bardziej zdecydowanych działań na arenie międzynarodowej; w czerwcu 2022 r. Sandu odwiedziła po raz pierwszy od rozpoczęcia wojny Kijów, gdzie zadeklarowała wsparcie dla Ukrainy i dalszą pomoc dla uchodźców³⁹.

W marcu 2022 r., 10 dni po rozpoczęciu rosyjskiej pełnoskalowej inwazji w Ukrainie, Mołdawia złożyła wniosek o przyjęcie do Unii Europejskiej. W czerwcu 2022 r. Rada Europejska nadała jej status państwa kandydującego do UE⁴⁰. Decyzja ta odzwierciedlała stanowisko Komisji Europejskiej, która uznała, że w Mołdawii istnieją solidne podstawy pozwalające na realizację kryteriów kopenhaskich – w szczególności w zakresie stabilności instytucji gwarantujących demokrację i prawa człowieka oraz dalszego przystosowania krajowego prawodawstwa do *acquis communautaire*⁴¹. Decyzję o przyznaniu Mołdawii statusu kandydata krytycznie oceniła prorosyjska opozycja, w szczególności socjaliści, a także władze Naddniestrza. W ich opinii władze ukrywają przed społeczeństwem koszty poszerzenia, ponadto przyznanie Mołdawii statusu kandydata nie przesądza o jej przyszłej akcesji do Unii⁴².

³⁸ J. Pierńkowski, „Ostrożna postawa Mołdawii i separatystycznego Naddniestrza wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę”, *Biuletyn PISM*, 18 maja 2022 r., [https://pism.pl/webroot/upload/files/Biuletyn/Biuletyn%20PISM%20nr%2080%20\(2499\)%2018%20maja%202022%20r.pdf](https://pism.pl/webroot/upload/files/Biuletyn/Biuletyn%20PISM%20nr%2080%20(2499)%2018%20maja%202022%20r.pdf) (dostęp: 09.12.2022).

³⁹ *Maia Sandu's visit to Kyiv means new level of Moldova-Ukrainian relations, opinions*, 28 czerwca 2022 r., https://www.ipn.md/en/maia-sandus-visit-to-kyiv-means-new-level-of-7965_1090707.html (dostęp: 09.12.2022).

⁴⁰ European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions, CO EUR 21 CONCL 5, 24.06.2022, s. 4, <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (dostęp: 14.12.2022).

⁴¹ Commission Opinion on the Republic of Moldova's application for membership of the European Union, COM(2022) 406 final, 17.06.2022, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Republic%20of%20Moldova%20Opinion%20and%20Annex.pdf> (dostęp: 14.12.2022).

⁴² K. Niecypor, K. Całus, „Początek długiej drogi. Ukraina i Mołdawia kandydatami do UE”, *Analizy OSW*, 24 czerwca 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-06-24/poczatek-dlugiej-drogi-ukraina-i-moldawia-kandydatami-do-ue> (dostęp: 14.12.2022).

W drugiej połowie roku Rosja podjęła szeroko zakrojone działania mające na celu destabilizację Mołdawii, osłabienie jej prozachodnich władz i docelowo umożliwienie powrotu do władzy socjalistów i innych sił prorosyjskich. Niektóre urzędy państwowe w Mołdawii padły ofiarą cyberataków. Od września do listopada 2022 r. odbywały się antyrządowe protesty w Kiszyniowie organizowane przez prorosyjską partię Șor. W stolicy i innych miastach wielokrotnie również dochodziło do alarmów bombowych. Protesty – głównie na tle ekonomicznym – odnotowano także w prorosyjskiej, autonomicznej Gagauzji. Niestabilna była sytuacja w Naddniestrzu, którego władze oskarżały Mołdawię o współudział w „zamachach” przeciwko obiektom cywilnym i wojskowym.

Jesienią 2022 r. Mołdawia musiała stawić czoło wywołanemu przez Rosję kryzysowi energetycznemu. W październiku 2022 r. Gazprom ograniczył jej dostawy gazu, motywując to postawą Ukrainy, która rzekomo odmawiała przyjmowania większej ilości tego surowca, trafiającego za pośrednictwem Ukrainy również do Mołdawii. Także w październiku z powodu niedoborów gazu produkcję energii elektrycznej ograniczyła (a następnie całkowicie wstrzymała dostawy) leżąca w Naddniestrzu elektrownia Mołdawska GRES, dostarczająca do tej pory większość elektryczności dla Mołdawii. Sytuację pogarszał fakt, że eksport elektryczności do tego kraju zmniejszyła Ukraina, co wiązało się z niedoborami energii elektrycznej będącymi następstwem rosyjskich ataków⁴³. Ponadto wywołane atakami przeciwko ukraińskiej infrastrukturze wyłączenia prądu w Ukrainie przełożyły się kilkakrotnie na *blackout* w Mołdawii, ponieważ oba kraje tworzą faktycznie jeden system energetyczny. Mołdawii tylko w ograniczonym zakresie pomagał fakt, że od marca 2022 r. jej system elektryczny był zsynchronizowany z unijnym. Podjęto próby sprowadzania energii elektrycznej z Rumunii – ta jednak również przesyłana była, z powodów infrastrukturalnych, przez Naddniestrze. W październiku–listopadzie UE wyasygnowała ok. 460 mln euro pomocy dla Mołdawii, m.in. na zakup gazu⁴⁴.

Kaukaz Południowy

Gruzja. Rządzące od dekady Gruzją ugrupowanie Gruzińskie Marzenie – Demokratyczna Gruzja (formacja ma większość w parlamencie od 2012 r.; wspierała również podczas kampanii przedwyborczej w 2018 r. obecną prezydent, formalnie bezpartyjną, Salome Zurbiszwili) prowadziło ambivalentną politykę wobec rosyjskiej wojny w Ukrainie. Gruzja potępiła

⁴³ K. Całus, „Mołdawia: widmo kryzysu energetycznego”, *Analizy OSW*, 24 października 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-10-24/moldawia-widmo-kryzysu-energetycznego> (dostęp: 14.12.2022).

⁴⁴ E. Kaca, op. cit.

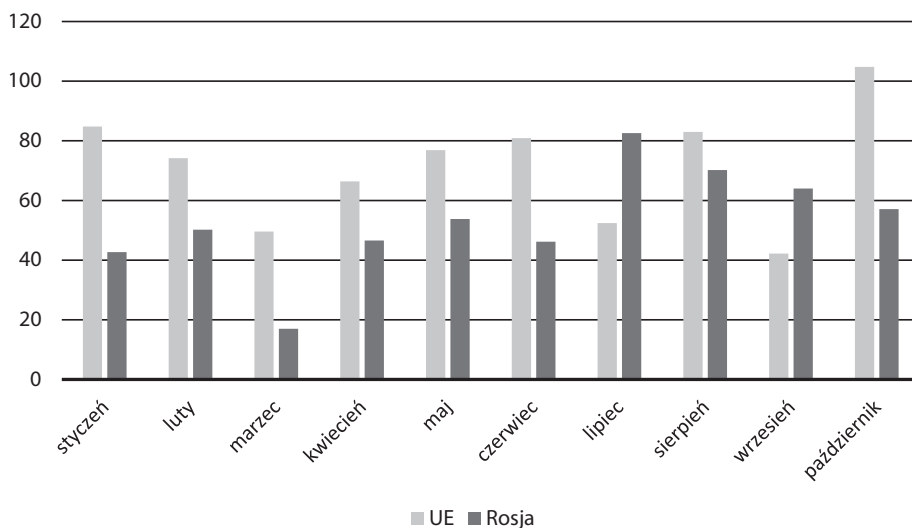
agresję, zwłaszcza prezydent Zurabiszwili niejednokrotnie podkreślała wspólnotę losów łączącą oba państwa. Nie przyłączyła się jednak do antyrosyjskich sankcji. Władze ukraińskie oskarżały Gruzję, że narusza sankcje i pozwala na ich obchodzenie (po 24 lutego 2022 r. miały powstać kanały przemytnicze z Gruzji do Rosji umożliwiające przerzut towarów wojskowych i podwójnego przeznaczenia), ale nie udowodniły tych zarzutów. Wzrosła natomiast gruzińsko-rosyjska wymiana handlowa. Gruzja utrudniała również gruzińskim ochotnikom walkę po stronie Ukrainy. Postawa taka wynikała z obaw przed możliwym konfliktem, również zbrojnym, z Federacją Rosyjską, z roli Rosji jako partnera ekonomicznego (zwłaszcza w sektorze turystyki), czym zainteresowany jest osobiście założyciel Gruzjińskiego Marzenia oligarcha Bidzina Iwaniszwili, a także z pogorszenia się relacji Gruzji z instytucjami zachodnimi w poprzednich latach; nie bez znaczenia są też związki lidera gruzińskiej opozycji Micheila Saakaszwilego, przebywającego obecnie w więzieniu, z Ukrainą. „Życzliwą neutralność” Gruzji wobec wojny w Ukrainie pozytywnie ocenili przedstawiciele władz rosyjskich⁴⁵.

Oficjalnie Gruzja nadal uznaje za priorytet integrację z UE i NATO; cel ten popiera również zdecydowana większość społeczeństwa (64–70% wedle badań z września 2022 r.)⁴⁶. W marcu 2022 r. Gruzja, podobnie jak Ukraina i Mołdawia, złożyła wniosek o przyjęcie do UE. Pogorszenie relacji z Zachodem wynikało z uwarunkowań poprzedzających pełnoskalową agresję Rosji przeciwko Ukrainie w 2022 r. Po pierwsze, problemem była sytuacja wewnętrzna w Gruzji – pogorszenie się standardów demokratycznych (nieprawidłowości w wyborach, przypadki aresztowania liderów opozycji) i ostry kryzys polityczny: w 2021 r. UE była mediatorem pomiędzy głównymi siłami politycznymi w Gruzji, ale partia GM-DG wycofała się z zawartego pod jej egidą porozumienia. Po drugie, po objęciu Gruzji reżimem bezwizowym w 2017 r. brak jest atrakcyjnych politycznie, a zarazem realistycznych celów, które Gruzja mogłaby sobie postawić na kierunku euroatlantyckim; akcesja do UE i NATO wydaje się nieosiągalna, ponadto rządzący krajem obawiają się kosztów związanych z proponowanymi przez Unię Europejską reformami. Po trzecie, dochodzi kwestia ambiwalentnej postawy wobec Rosji.

Mimo wspomnianych problemów Zachód (Stany Zjednoczone, UE, NATO) nie może zrezygnować ze współpracy z Gruzją, która pozostaje najbardziej

⁴⁵ W. Górecki, „Zjeść ciastko i mieć ciastko. Gruzja wobec wojny na Ukrainie i integracji z Zachodem”, *Komentarze OSW*, 7 czerwca 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-07/zjesc-ciastko-i-miec-ciastko-gruzja-wobec-wojny-na-ukrainie-i> (dostęp: 10.02.2023).

⁴⁶ *Public Opinion Survey Residents of Georgia, September 2022*, s. 68, 80, <https://www.iri.org/resources/public-opinion-survey-residents-of-georgia-september-2022/#:~:text=November%20%2C%202022,-DOWNLOAD,-ABOUT%20IRI> (dostęp: 10.02.2023).

Wykres 2

Eksport Gruzji do UE i Rosji w 2022 r. (w mln USD)

Źródło: *Export by Countries*, https://geostat.ge/media/49606/Export-Country_1995-2022.xlsx (dostęp: 16.12.2022).

zachodnim państwem w regionie Kaukazu Południowego. Można natomiast ograniczyć jej charakter. W czerwcu 2022 r. Komisja Europejska zarekomendowała, by Gruzja otrzymała perspektywę członkostwa w Unii. Uzależniła jednak uznanie jej za państwo kandydujące od spełnienia polityczno-instytucjonalnych wymogów, takich jak rozwiązanie problemu polaryzacji sceny politycznej zgodnie z porozumieniem zaproponowanym w 2021 r., wzmocnienie niezależności instytucji państwowych i ich demokratycznej kontroli, reforma wymiaru sprawiedliwości, deoligarchizacja i walka z zorganizowaną przestępczością, zapewnienie niezależności, profesjonalizmu i pluralizmu mediów⁴⁷. Propozycje te znalazły odzwierciedlenie w postanowieniach Rady Europejskiej z czerwca 2022 r.⁴⁸

Azerbejdżan. Pod autorytarnymi rządami Ilhama Alijewa (2003–..., wcześniej krajem przez dekadę rządził jego ojciec Hajdar Alijew) Azerbejdżan dokonał stopniowego zwrotu: ograniczył współpracę z Zachodem ze względu na jego pryncypialne stanowisko w kwestii demokracji i praw człowieka na

⁴⁷ Commission Opinion on Georgia's application for membership of the European Union, COM(2022) 405 final, 17.06.2022, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Georgia%20opinion%20and%20Annex.pdf> (dostęp: 16.12.2022).

⁴⁸ European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions, CO EUR 21 CONCL 5, 24.06.2022, s. 4, <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (dostęp: 16.12.2022).

rzecz rozwoju stosunków z Rosją i Turcją. Polityka ta przyniosła już w przeszłości Azerbejdżanowi wymierne korzyści – w 2020 r. odzyskano drogą siłową większość Górskiego Karabachu; pozostała jego część znalazła się pod faktyczną kontrolą rosyjskich sił pokojowych. Można sądzić, że Rosja dążyła do przekształcenia separatystycznej republiki w twór podobny do Abchazji lub Naddniestrza, m.in. przez masową paszportyzację jego mieszkańców.

W 2022 r. Azerbejdżan kontynuował dotychczasową politykę. 22 lutego 2022 r. (dzień po uznaniu przez Rosję DRL i ŁRL, ale przed rozpoczęciem pełnoskalowej agresji przeciwko Ukrainie) Alijew odwiedził Moskwę. Podczas tej wizyty podpisano deklarację w sprawie współpracy sojuszniczej między Republiką Azerbejdżanu a Federacją Rosyjską; mimo nazwy nie zawierała ona klauzuli sojuszniczej, ale zobowiązywała oba państwa do powstrzymania się przed działaniami, które naruszałoby ich strategiczne partnerstwo, i do zwalczania ugrupowań zagrażających suwerenności i integralności terytorialnej obu państw⁴⁹. Z perspektywy Azerbejdżanu, dążącego od ponad 30 lat do odzyskania pełnej kontroli nad Górskim Karabachem, była to ważna deklaracja.

Po wybuchu wojny Azerbejdżan dyskretnie wspierał Ukrainę (tamtejsze przedsiębiorstwo SOCAR za darmo przekazywało paliwo pojazdom służb publicznych i armii w Ukrainie)⁵⁰. Jednocześnie starał się wykorzystać konflikt rosyjsko-ukraiński, za sprawą którego pozycja Federacji Rosyjskiej na Kaukazie Południowym osłabła. Rosja wysłała część żołnierzy z sił pokojowych w Górskim Karabachu na wojnę w Ukrainie; utraciła również pozycję gwaranta bezpieczeństwa w regionie. Azerbejdżan mógł natomiast liczyć na wsparcie dyplomatyczne Turcji.

Kilkakrotnie (w marcu i sierpniu 2022 r.) dochodziło do wymiany ognia na granicy z Górskim Karabachem, w wyniku której siły azerbejdżańskie osiągnęły pewne sukcesy terytorialne, zajmując strategicznie ważne obszary. Zdecydowano się również na inne formy nacisku przeciwko separatystycznej republice (wstrzymanie dostaw gazu w marcu 2022 r.). We wrześniu 2022 r. doszło do najostrzejszych starć, podczas których siły azerbejdżańskie ostrzelały pozycje ormiańskie na terytorium Armenii. Zginęło wówczas 105 żołnierzy ormiańskich i 71 azerbejdżańskich⁵¹. Można sądzić,

⁴⁹ Declaration on Allied Interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation, 22.02.2022, https://azertag.az/en/xeber/Declaration_on_allied_interaction_between_the_Republic_of_Azerbaijan_and_the_Russian_Federation-2024876 (dostęp: 16.12.2022).

⁵⁰ M. Glantz, *Armenia, Azerbaijan and Georgia's Balancing Act Over Russia's War in Ukraine*, 15.03.2022, <https://www.usip.org/publications/2022/03/armenia-azerbaijan-and-georgias-balancing-act-over-russias-war-ukraine> (dostęp: 16.12.2022).

⁵¹ W. Górecki, „Kruchy rozejm na Kaukazie: samotność Erywania, asertywność Baku”, *Analizy OSW*, 16 września 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-16/kruchy-rozejm-na-kaukazie-samotnosc-erywania-asertywnosc-baku> (dostęp: 16.12.2022).

że w obu przypadkach za eskalację konfliktu w regionie odpowiadał Azerbejdżan, który chciał w ten sposób wymusić na Armenii realizację ważnych dla niego postanowień będących częścią rozejmu z listopada 2020 r. i docelowo traktatu pokojowego: chodzi o odblokowanie biegnącego przez Armenię wzdłuż granicy z Iranem eksterytorialnego szlaku komunikacyjnego łączącego Azerbejdżan z jego eksklawą – Nachiczewańską Republiką Autonomiczną (tzw. korytarz zangezurski) i o wycofanie wojsk ormiańskich z Górskiego Karabachu. Azerbejdżan chciał również umocnić swoje pozycje w regionie, a także pokazać słabość Armenii i rosyjskich sił pokojowych.

Równolegle toczono były pod auspicjami UE rozmowy na temat uregulowania konfliktu karabaskiego i normalizacji stosunków Azerbejdżan–Armenia. Od zakończenia wojny w 2020 r. prezydent Ilham Alijew i premier Nikol Paszynian spotkali się siedem razy, z czego cztery razy – w grudniu 2021 r. i trzykrotnie w 2022 r. – w Brukseli. Rozmowy te, mimo periodycznych starć zbrojnych, były kontynuowane. Ostatni raz obaj politycy spotkali się w Pradze przy okazji szczytu Europejskiej Wspólnoty Politycznej (październik 2022 r.).

Armenia. Przegrana wojna o Górski Karabach w 2020 r. osłabiła Armenię i rządzącego krajem od demokratycznej rewolucji w 2018 r. premiera Nikoła Paszyniana. W styczniu 2022 r. Armenia wzięła udział w operacji Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym w Kazachstanie mającej na celu wsparcie jego władz w tłumieniu ogólnokrajowych protestów społecznych; według oficjalnych danych zginęło wtedy ponad 160 osób. Paszynian, podobnie jak inni przywódcy OUBZ, uznał interwencję za „operację pokojową”⁵².

Wojna w Ukrainie pogorszyła sytuację bezpieczeństwa Armenii i Ormian w Górskim Karabachu ze względu na agresywne działania Azerbejdżanu i ograniczone możliwości reakcji Rosji. Już w marcu 2022 r. zarówno Paszynian, jak i władze Górskiego Karabachu apelowali do Rosji o podjęcie stosownych działań na rzecz stabilizacji sytuacji w regionie, m.in. przez wzmocnienie kontyngentu sił pokojowych, ale bez efektów. W tym kontekście w kwietniu 2022 r. premier Armenii zapowiedział niespodziewanie, że jego celem jest jak najszybsze podpisanie porozumienia pokojowego z Azerbejdżanem, by zapewnić pokój i bezpieczeństwo karabaskim Ormianom. Paszynian uznał przy tym integralność terytorialną Azerbejdżanu⁵³.

⁵² Zob. „On January 10, an extraordinary session of the CSTO Collective Security Council was held via videoconferencing. The discussion focused on the situation in the Republic of Kazakhstan and measures to normalize the situation in the country”, 09.01.2022, https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/10-yanvarya-v-formate-videokonferentsii-sostoitsya-zasedanie-soveta-kollektivnoy-bezopasnosti-odkb-p/#loaded (dostęp: 20.01.2022).

⁵³ W. Górecki, „Radykalny zwrot w karabaskiej polityce Erywania”, *Analizy OSW*, 15 kwietnia 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-04-15/radykalny-zwrot-w-karabaskiej-polityce-erywania> (dostęp: 20.01.2022).

W zamian ormiański premier domagał się wyrzeczenia się przez Azerbejdżan roszczeń wobec terytorium Armenii, w szczególności jeśli chodzi o połączenie z Nachiczewaniem. Pod koniec sierpnia 2022 r. Armenia przekazała również Azerbejdżanowi kontrolę nad określonymi terytoriami wokół korytarza lądowego, zgodnie z porozumieniem o zawieszeniu broni z listopada 2020 r. Najważniejszym efektem tej polityki była przyjęta przez Alijewa i Paszyniana przy okazji szczytu w Pradze deklaracja, w której Armenia i Azerbejdżan wzajemnie uznały swoją integralność terytorialną i suwerenność⁵⁴. Niezależnie od tego, jak trwałe zmiany przyniesie ten dokument, należy go uznać za istotny krok ku normalizacji dwustronnych relacji i zakończeniu konfliktu karabaskiego.

Polityka Paszyniana zrywała z wieloletnim stanowiskiem Armenii wobec kwestii Górskiego Karabachu; jego działania zostały przyjęte z oburzeniem przez władze enklawy, a także opozycję skupioną wokół tzw. klanu karabaskiego, która zarzuciła mu zdradę stanu. Te środowiska opowiadały się za daleko idącym zbliżeniem z Rosją⁵⁵ i dążyły prawdopodobnie do zakłócenia procesu pokojowego, m.in. przez eskalację konfliktu wokół Górskiego Karabachu.

Zmiana stanowiska Armenii w kwestii Górskiego Karabachu była elementem szerszej ewolucji jej polityki będącej efektem rozczerwiania postawą Rosji i dążącej do ograniczenia uzależnienia od jej poparcia. Paszynian krytycznie odnosił się do działalności rosyjskich sił pokojowych i OUBZ oraz dążył do większego zaangażowania Zachodu – Stanów Zjednoczonych i Francji, współprzewodniczących wraz z Rosją Grupie Mińskiej OBWE ds. Górskiego Karabachu, a także UE – w rozwiązanie konfliktu. Cel ten po części udało się zrealizować – wystarczy przywołać kilkakrotne spotkania Paszynian–Alijewa w Brukseli czy rozmowy ministrów spraw zagranicznych obu państw w Nowym Jorku i ich spotkanie z amerykańskim sekretarzem stanu Antonym Blinkenem (wrzesień 2022 r.)⁵⁶. Armenia podjęła również pewne działania na rzecz normalizacji relacji z Turcją i zacieśnienia stosunków z Iranem. Po eskalacji konfliktu w Górskim Karabachu we wrześniu 2022 r. Paszynian bezowocnie apelował o pomoc ze strony Rosji zgodnie z zobowiązaniami

⁵⁴ *Statement following quadrilateral meeting between President Aliyev, Prime Minister Pashinyan, President Macron and President Michel*, 06.10.2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/07/statement-following-quadrilateral-meeting-between-president-aliyev-prime-minister-pashinyan-president-macron-and-president-michel-6-october-2022/> (dostęp: 20.01.2022).

⁵⁵ R.M. Cutler, „Putin is turning Armenia into a Russian outpost”, *Foreign Policy*, 22 września 2022 r., <https://foreignpolicy.com/2022/09/22/putin-armenia-russian-outpost-nagorno-karabakh/> (dostęp: 20.12.2022).

⁵⁶ N. Beard, „With Russia bogged down in Ukraine, Armenia is worried it's being abandoned by the Kremlin”, 30 września 2022 r., <https://www.rferl.org/a/armenia-russia-nagorno-karabakh-kremlin-support/32059243.html> (dostęp: 20.12.2022).

w ramach dwustronnego traktatu o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej oraz Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym⁵⁷. W efekcie w listopadzie 2022 r. premier Armenii odmówił podpisania deklaracji po zakończonym w Erywaniu szczycie OUBZ, w którym brał udział Władimir Putin, a także dokumentu o wspólnych działaniach pomocowych dla Armenii. Paszynian oficjalnie motywował to faktem, że dokumenty te nie były wystarczająco dopracowane; zarazem skrytykował brak konsensusu w ramach OUBZ wobec konfliktu ormiańsko-azerbejdżańskiego i faktyczny brak pomocy organizacji dla Armenii wobec agresji ze strony Azerbejdżanu.

*

Rosja umocniła w latach 2020–2022 swoją pozycję na obszarze poradzieckim, do czego przyczyniło się osłabienie białoruskich władz po sfałszowanych wyborach prezydenckich w 2020 r. i skuteczne rozegranie przez Rosję konfliktu w Górskim Karabachu (również w 2020 r.), co umożliwiło rozlokowanie rosyjskich sił pokojowych w Azerbejdżanie. Wycofanie się Stanów Zjednoczonych z Afganistanu i błyskawiczny powrót do władzy talibów zdawały się świadczyć o osłabieniu pozycji głównego rywala Rosji w regionie i miałości administracji Joego Bidena. Interwencja OUBZ w Kazachstanie w styczniu 2022 r. dowiodła skuteczności mechanizmów sojuszniczych i potwierdziła, jak się zdawało, pozycję Rosji na tych obszarach. W tych okolicznościach Rosja zdecydowała się podjąć działania na rzecz realizacji swojego strategicznego celu na terytorium b. ZSRR, jakim było włączenie Ukrainy do *ruskiego miru*. Celu tego, mimo nielegalnej aneksji obwodów chersońskiego i zaporoskiego oraz Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej, nie udało się zrealizować.

Pełnoskalowa agresja Rosji przeciwko Ukrainie miała istotne znaczenie dla państw Europy Wschodniej i – w bardziej ograniczonym stopniu – Kaukazu Południowego. Dotyczyło to zarówno sojuszników Federacji Rosyjskiej, jak i państw będących z nią w trudnych relacjach. Wojna z Rosją stała się, co oczywiste, bezprecedensowym wyzwaniem dla Ukrainy, nieporównywalnym z innymi doświadczeniami z trzech dekad niepodległości. Wbrew oczekiwaniom Rosji (i wielu zachodnich ekspertów i komentatorów) Ukraina nie upadła w ciągu kilku dni, ale dzięki wsparciu amerykańskich i europejskich partnerów skutecznie stawiała czoła agresji; zapłaciła za to jednak straszliwą cenę zarówno w kategoriach humanitarnych, jak i gospodarczych. Dla Białorusi, mimo ścisłych więzów łączących ją z Rosją, rosyjska agresja przeciwko Ukrainie była wyzwaniem zarówno z powodu niechęci białoruskiego społeczeństwa wobec ewentualnego militarnego

⁵⁷ „Armenia appeals to Russia for military aid”, 13 września 2022 r., <https://www.azatutyun.am/a/32030896.html> (dostęp: 20.12.2022).

zaangażowania się w ten konflikt, jak i nowych sankcji nałożonych na Białoruś: dlatego władze białoruskie starały się odpowiedzieć na oczekiwania Rosji, stosując taktykę „wszystko poza bezpośrednim zaangażowaniem militarnym”. Mołdawia musiała stawić czoła znaczącemu napływowi ukraińskich uchodźców, ponadto obawiała się (podobnie jak w 2014 r.), że może stać się kolejną ofiarą ekspansywnej polityki Rosji. Podobne obawy żywiła Gruzja z tą różnicą, że o ile Mołdawia zajęła stanowisko dość jednoznacznie proukraińskie (mimo odmowy dostaw broni), o tyle polityka Gruzji była z założenia ambiwalentna, co, jak można sądzić, miało na celu zaspokojenie oczekiwań i niezrażenie sobie ani Rosji, ani Ukrainy, ani zachodnich partnerów. Wojna rosyjsko-ukraińska była istotnym zagrożeniem dla Armenii, która faktycznie utraciła wsparcie Rosji – swojego jedyne go sojusznika w regionie, co wymusiło pewną redefinicję polityki zagranicznej. Jedyne Azerbejdżan postrzegał konflikt w kategoriach możliwości, ponieważ w związku z zaangażowaniem w Ukrainie osłabieniu uległa pozycja Rosji na Kaukazie Południowym; dzięki temu stopniowo realizował on swoją agendę w regionie zarówno w odniesieniu do Górskiego Karabachu, jak i eksklawy Nachiczewanii.

Wojna miała istotny wpływ na politykę Stanów Zjednoczonych i UE wobec regionu, co znalazło wyraz w pomocy (w tym wojskowej) dla Ukrainy oraz nowych relacjach z wybranymi państwami. Po agresji Rosji przeciwko Ukrainie Unia Europejska uznała po latach oczekiwań⁵⁸ perspektywę członkostwa Ukrainy, Mołdawii i Gruzji, nadając tym dwóm pierwszym status kandydata. Bardziej ograniczone działania wobec regionu podjęło NATO, które skupiło się na umocnieniu bezpieczeństwa państw wschodniej flanki (niebędących przedmiotem analizy w ramach tego rozdziału).

W praktyce „mała zwycięska wojna”, na którą zapewne liczyła Rosja, nie przyniosła oczekiwanych efektów. Zainicjowała ona natomiast zasadnicze zmiany na obszarze Europy Wschodniej, których następstwa daleko wykraczają poza ramy *Rocznika Strategicznego 2022/23*.

Eastern Europe and Southern Caucasus: The response to Russia's war in Ukraine

Russia's full-scale aggression against Ukraine has had a significant impact on Eastern European and, to a more limited extent, South Caucasus countries, both

⁵⁸ Zob. np. A. Szeptycki, „Ukraina i Unia Europejska: Europa od Brestu po Don”, *Polski Przegląd Dyplomatyczny* 2006, nr 1(29), s. 5–15; idem, „Perspektywy integracji Ukrainy z Unią Europejską”, w: M. Pietraś, K. Stachurska-Szczesiak, J. Misiągiewicz (red.), *Europejska Polityka Sąsiedztwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012, s. 69–93.

Russia's allies and the states it is conflicted with. The war with Russia has become, for obvious reasons, an unprecedented challenge for Ukraine, incomparable to other experiences of its three decades of independence. Contrary to Russia's expectations (and those of many Western experts and commentators), Ukraine did not fall within a few days, but thanks to the support of American and European partners, it successfully faced the aggression. However, it has paid a terrible price in both humanitarian and economic terms. For Belarus, despite its close ties with Russia, the Russian aggression against Ukraine was a challenge both because of the reluctance of the Belarusian society towards a possible military involvement of Belarus in this conflict, and the new sanctions imposed on Belarus: therefore, the Belarusian authorities tried to live up to Russia's expectations using the "everything but direct military involvement" strategy. Moldova had to face a significant influx of Ukrainian refugees and feared (as in 2014) that it might become another victim of Russia's expansionist policy. Similar fears were shared by Georgia, with the difference that while Moldova took a rather unequivocally pro-Ukrainian position (despite refusing to supply arms), Georgia's policy was ambivalent by definition, which, presumably, was aimed at meeting expectations and not alienating both Russia, and Ukraine and Western partners. The Russian-Ukrainian war was a significant threat to Armenia, which actually lost the support of Russia – its only ally in the region, which forced a certain redefinition of its foreign policy. Only Azerbaijan saw the conflict as an opportunity, as Russia's position in South Caucasus weakened due to its involvement in Ukraine. Thanks to this, it gradually implemented its agenda in the region, both in relation to Nagorno-Karabakh and the Nakhchivan region.

Keywords: Eastern Europe, South Caucasus, Russia-Ukraine war

Słowa kluczowe: Europa Wschodnia, Kaukaz Południowy, wojna rosyjsko-ukraińska